

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за серпень 2020 року

ЗМІСТ

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	5
1.1. При вирішенні спору стосовно поділу нерухомого майна, набутого за договором інвестування в будівництво особами, які перебували у фактичних шлюбних відносинах, визначальним є період сплати пайових внесків на об'єкт інвестування, а не дата реєстрації права власності на новостворене майно.	5
1.2. Пред'явлення вимоги біологічної матері, позбавленої батьківських прав, про надання права на побачення з дитиною до неналежного відповідача позбавляє суд можливості при розгляді справи врахувати інтереси та права усиновленої дитини та усиновлювачів та у будь-якому випадку унеможлиблює виконання судового рішення, навіть у разі задоволення позову.	6
1.3 Відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей суд має право відмовити в поверненні малолітньої дитини до країни її постійного проживання за умови, що з моменту її переміщення пройшло більше року й вона прижилася у новому середовищі.	8
2. Спори, що виникають із трудових правовідносин	10
2.1. За порушення трудових прав працівника при одному звільненні неможливе одночасне застосування стягнення середнього заробітку як за статтею 117 КЗпП України, так і за статтею 235 КЗпП України.	10
2.2. Присвоєння певної кваліфікаційної категорії педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів (спеціаліст, спеціаліст другої категорії, спеціаліст першої категорії і спеціаліст вищої категорії) є дискреційними повноваженнями атестаційної комісії.	11
2.3. При домовленості між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом про припинення трудового договору за пунктом 1 частини першої статті 36 КЗпП України (за згодою сторін) договір припиняється в строк, визначений сторонами. Анулювання такої домовленості може мати місце лише при взаємній згоді про це власника або уповноваженого ним органу і працівника.	13
3. Спори, що виникають із житлових правовідносин	15
3.1. Бездіяльність та неналежне виконання органом місцевого самоврядування своїх обов'язків, зокрема, щодо приведення будинку (квартири) у придатний для проживання стан, порушує права особи та членів сім'ї на належне житло, гарантоване Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.	15

4. Спори, що виникають із земельних правовідносин	17
4.1. Покладення на громадянина, зацікавленого у приватизації земельної ділянки, обов'язку проведення агрохімічної паспортизації земельної ділянки суперечить змісту статей 116, 118, 186, 186-1 ЗК України, Закону України «Про землеустрій».	17
4.2. Земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, в тому числі приватизації, лише у період з 08 лютого 2011 року до 12 червня 2012 року включно, вважається спільною сумісною власністю подружжя. У інших випадках таке майно належить до особистої приватної власності чоловіка або дружини, яка використала своє право на безоплатне отримання частини земельного фонду.	19
5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	21
5.1. Заповіт, посвідчений (виданий) службовою особою (нотаріусом) на тимчасово окупованій території, на якій органи державної влади, посадові та службові особи України не здійснюють свої повноваження, є нікчемним.	21
5.2. Борг спадкодавця, який він мав за життя у вигляді заборгованості за аліментами, входить до складу спадщини. Разом із тим, зобов'язання з відшкодування пені, 3 % річних та інфляційних за прострочення сплати аліментів не входить до складу спадщини.	22
6. Спори щодо визнання правочинів дійсними / недійсними	24
6.1. Опікун недієздатної особи зобов'язаний повернути суму кредиту, отриманого такою недієздатною особою за нікчемним кредитним договором, однак підстави для стягнення з опікуна заборгованості за відсотками за кредитом та штрафних санкцій за несвоєчасне повернення кредиту відсутні.	24
6.2. Окрема банківська операція (платіж) щодо повернення (перерахування) вкладнику грошових коштів банківського вкладу не є правочином, а тому не може бути визнана нікчемною відповідно до вимог закону.	25
6.3. У справі про визнання недійсними таких правочинів як видача довіреності і прийняття спадщини належним відповідачем є особа, яка видавала довіреність, і особа, яка прийняла спадщину, а не нотаріус чи нотаріальна контора, якщо позивач не обґрунтовує недійсність правочинів неправомірними діями нотаріуса.	26
7. Спори щодо недоговірних зобов'язань	28
7.1. Передача з власної волі транспортного засобу його власником особі, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння, не є обставиною,	

яка покладає на такого власника тягар відповідальності за шкоду, яка настала внаслідок керування транспортним засобом особою, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння.	28
8. Справи про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду	30
8.1. При розгляді справи щодо визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню на підставі міжнародної угоди, визначальним є документ, який підтверджує, що сторона, відносно якої винесено рішення і яка не брала участі у розгляді справи, отримала виклик у судові засідання своєчасно і належним чином.	30
9. Питання процесуального права	32
9.1. Суд першої інстанції при вирішенні питання про відповідність позовної заяви вимогам процесуального законодавства не наділений повноваженням вирішувати питання щодо допустимості доказів, які подані на підтвердження ціни позову. Повернення позовної заяви у такому випадку є неправомірним обмеженням права на доступ до суду як елемента права на справедливий суд згідно зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.	32

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

1.1. При вирішенні спору стосовно поділу нерухомого майна, набутого за договором інвестування в будівництво особами, які перебували у фактичних шлюбних відносинах, визначальним є період сплати пайових внесків на об'єкт інвестування, а не дата реєстрації права власності на новостворене майно.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, визнання майна об'єктом права спільної сумісної власності, визнання права власності на частину нерухомого майна, усунення перешкод у користуванні квартирою шляхом вселення.

Суди встановили, що із січня 2012 року сторони почали проживати однією сім'єю без реєстрації шлюбу, були пов'язані спільним побутом, мали спільний бюджет та разом вели домашнє господарство. Після реєстрації шлюбу та народження дитини право власності на збудовану квартиру відповідач зареєстрував на себе.

Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду про задоволення позову скасовано, у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 відмовлено.

Верховний Суд прийняв постанову з огляду на таке.

Відповідно до статті 74 СК України, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 цього Кодексу.

Частиною першою статті 70 СК України встановлено, що у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Встановивши, що із січня 2012 року до 09 червня 2012 року сторони проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, спільно вели господарство, мали взаємні права та обов'язки, притаманні подружжю, суд першої інстанції обґрунтовано встановив факт проживання сторін у справі однією сім'єю без реєстрації шлюбу в зазначений період та правильно визнав придбану квартиру спільною сумісною власністю.

Суд першої інстанції правильно врахував, що спірне нерухоме створювалось під час проживання однією сім'єю до реєстрації шлюбу із січня 2012 року до

09 червня 2012 року, а державна реєстрація права власності на новостворене майно відбулося вже у шлюбі, що відповідно до статті 74 СК

України надає підстави для висновку про виникнення права спільної сумісної власності на квартиру, кошти на будівництво якої витрачено саме у цей період.

Апеляційний суд не врахував наведених положень законодавства та обставин справи, внаслідок чого помилково скасував рішення суду першої інстанції. При цьому як на доказ придбання відповідачем спірної квартири за власні кошти до реєстрації шлюбу ОСОБА_2 безпідставно послався на договір інвестування, укладений між ним як фізичною особою та ним же як ФОП, матеріали справи не містять оригіналу договору і суди не досліджували цього. Інших належних і допустимих доказів на спростування факту набуття майна під час спільного проживання із позивачем та відповідно презумпції спільності права власності на майно, набутого під час спільного проживання, відповідач не надав.

Постановою Верховного Суду від 05 серпня 2020 року постанову Хмельницького апеляційного суду від 06 листопада 2018 року скасовано, рішення Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 20 червня 2018 року залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 682/2493/16-ц (провадження № 61-48605св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90847639>

1.2. Пред'явлення вимоги біологічної матері, позбавленої батьківських прав, про надання права на побачення з дитиною до неналежного відповідача позбавляє суд можливості при розгляді справи врахувати інтереси та права усиновленої дитини та усиновлювачів та у будь-якому випадку унеможлиблює виконання судового рішення, навіть у разі задоволення позову.

12 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Краснокутської районної державної адміністрації Харківської області (далі – Краснокутська РДА), третя особа – Служба у справах дітей Краснокутської РДА Харківської області, про надання права на побачення з дитиною.

Суди встановили, що ОСОБА_1 за рішенням суду позбавлена батьківських прав стосовно своєї дочки – ОСОБА_2, яка пізніше була усиновлена громадянами України, змінено її прізвище та по батькові.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про надання дозволу на періодичні побачення з її дочкою один раз на тиждень протягом не менше однієї години у присутності усиновлювачів відмовлено.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до статті 168 СК України мати, батько, позбавлені батьківських прав, мають право на звернення до суду із заявою про надання їм права на побачення з дитиною. Суд може дозволити разові, періодичні побачення

з дитиною, якщо це не завдасть шкоди її життю, здоров'ю та моральному вихованню, за умови присутності іншої особи.

Водночас згідно з частиною першою статті 232 СК України з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням.

Усиновлення є особливою сімейною формою виховання дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Взаємини між усиновлювачами і дитиною мають такий самий характер, що і взаємини між членами сім'ї, і ці зв'язки захищає стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Стаття 11 Європейської конвенції про усиновлення дітей закріплює положення, відповідно до якого унаслідок усиновлення дитина стає повноцінним членом сім'ї усиновлювача (усиновлювачів) і має стосовно усиновлювача (усиновлювачів) та його сім'ї або їхньої сім'ї такі самі права та обов'язки, як і діти усиновлювача (усиновлювачів), батьківство яких встановлено законом. У разі, коли дитина усиновлюється двома особами – подружжям її кровні родинні зв'язки повністю припиняються.

Верховний Суд зауважив, що оскільки ОСОБА_1 не реалізувала передбачене статтею 169 СК України право на поновлення батьківських прав стосовно її дочки, юридичний зв'язок із дитиною не відновила, за обставин позбавлення позивача батьківських прав та усиновлення дитини перспективи возз'єднання біологічної матері з дитиною є незначними. Оскільки з усиновленням дитини втрачається сенс, який вкладав законодавець у право побачення – виправлення біологічних батьків стає юридично іррелевантним, оскільки поновлення батьківських прав стає неможливим відповідно до частини другої статті 169 СК України.

Верховний Суд вважає, що захист прав позивача не міг бути реалізований в обраний нею спосіб, оскільки Краснокутська РДА Харківської області, до якої були пред'явлені вимоги, не є тим органом, до повноважень якого належить вирішення питання про надання права на побачення з дитиною батькам, які позбавлені батьківських прав, оскільки саме органу опіки та піклування належать повноваження забезпечувати вирішення питань щодо захисту прав дітей, позбавлених батьківського піклування. Однак вимоги до Служби у справах дітей Краснокутської РДА Харківської області позивачем не заявлялися.

Звернувшись до суду з позовом про надання права на побачення з дитиною, позивач, за наявності таємниці усиновлення, встановленої законом, та неможливості у зв'язку із цим залучення до участі у справі осіб, які усиновили дитину, посилалась на своє право як біологічної матері на побачення з дитиною.

Проте, пред'явивши вимоги до неналежного відповідача, позбавила суд можливості під час розгляду справи врахувати як інтереси та права усиновленої дитини та усиновлювачів, так і її право на побачення з дитиною,

гарантоване статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Враховуючи, що перспективи возз'єднання біологічної сім'ї у цьому випадку були незначні (біологічна мати була позбавлена батьківських прав, а дитина була усиновлена), інтереси дитини у повній інтеграції до її фактичної родини переважають над бажанням заявниці зберігати з нею юридичні зв'язки.

Таким чином, оскільки позов біологічної матері про надання побачення з дитиною пред'явлений до неналежного відповідача, само по собі це унеможливило з'ясування судами попередніх інстанцій найкращих інтересів дитини з огляду на її усиовлення та у будь-якому випадку унеможливило виконання судового рішення, навіть у разі задоволення позову.

Постановою Верховного Суду від 12 серпня 2020 року рішення Краснокутського районного суду Харківської області від 15 листопада 2017 року та постанову Апеляційного суду Харківської області від 27 лютого 2018 року змінено в частині правового обґрунтування мотивів відмови у задоволенні позову ОСОБА_1.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 серпня 2020 року у справі № 627/9098/15-ц (провадження № 61-25081св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90985665>

1.3. Відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей суд має право відмовити в поверненні малолітньої дитини до країни її постійного проживання за умови, що з моменту її переміщення пройшло більше року й вона прижилася у новому середовищі.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Головного територіального управління юстиції в Одеській області в інтересах ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про забезпечення повернення малолітньої дитини до Італійської Республіки.

У справі, яка переглядається, ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували у фактичних шлюбних відносинах, у період яких у сторін на території Італійської Республіки народилась дитина – ОСОБА_3, яка є громадянкою України. ОСОБА_2 виїхала із дитиною до України, хоча ОСОБА_1 не надавав своєї згоди на її переміщення, і до Італійської Республіки не поверталась. ОСОБА_2 самовільно змінила місце проживання спільної дитини і визначила її нове місце проживання в Україні, порушивши батьківські права ОСОБА_1.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів, зазначивши таке.

Однією із обставин, за наявності яких суд має право відмовити в поверненні дитини до місця постійного проживання відповідно до Закону України «Про

приєднання України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей» (далі – Конвенція), є те, що з моменту переміщення пройшло більше року й дитина прижилась у новому середовищі (частина друга статті 12 цієї Конвенції).

Стаття 8 Конвенції покладає на державні органи конкретне процесуальне зобов'язання з цього питання: розглядаючи запит про повернення дитини, суди повинні розглянути не лише вірогідні твердження про «серйозний ризик» для дитини в разі її повернення, але й ухвалити рішення із наведенням конкретних підстав у світлі обставин справи. Як неврахування заперечень щодо повернення, які можуть підпадати під дію статей 12, 13 і 20 Конвенції, так і недостатнє наведення підстав в рішенні про відхилення таких заперечень, суперечитиме вимогам статті 8 Конвенції, а також намірам та меті Конвенції.

Суди встановили, що з моменту виїзду ОСОБА_2 з малолітньою ОСОБА_3 в Україну (жовтень 2014 року) до звернення Головного територіального управління юстиції в Одеській області в інтересах ОСОБА_1 до суду з вимогами про забезпечення повернення малолітньої дитини до Італійської Республіки (серпень 2016 року) пройшло більше року, тому суди правильно застосували до спірних правовідносин частину другу статті 12 Конвенції.

Про наявність того, що дитина прижилась у своєму новому середовищі, можуть свідчити такі факти: відвідування дошкільного навчального закладу – садку, відвідування різноманітних гуртків, за дитиною здійснюється медичний догляд, у дитини є свої друзі, захоплення, дитина має сталі сімейні зв'язки, зміна мови спілкування та інші факти, які свідчать, що дитина вважає своє місце проживання постійним, комфортним і місцем проживання своєї родини, тощо.

Верховний Суд наголосив, що зазначені факти необхідно оцінювати в сукупності з дотриманням інтересів дитини як на цей час, так і в майбутньому, балансу інтересів та прав батьків, думки дитини, якщо вона досягла такого віку й рівня зрілості, тощо.

Постановою Верховного Суду від 05 серпня 2020 року рішення Малиновського районного суду м. Одеси від 14 грудня 2017 року та постанову Одеського апеляційного суду від 15 травня 2018 року залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 521/14556/16 (провадження № 61-38913св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90932482>

2. Спори, що виникають із трудових правовідносин

2.1. За порушення трудових прав працівника при одному звільненні неможливе одночасне застосування стягнення середнього заробітку як за статтею 117 КЗпП України, так і за статтею 235 КЗпП України.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Т-Стиль» (далі – ТОВ «Т-Стиль») про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні та суми згідно з листком тимчасової непрацездатності.

Суди встановили, що ОСОБА_1 працювала у відповідача на посаді комплектувальника пряжі, була звільнена за пунктом 1 статті 36 КЗпП України, однак у день звільнення трудову книжку їй не видали та не виплатили заборгованість із заробітної плати, компенсацію за невикористану відпустку та тимчасову непрацездатність згідно з листком непрацездатності.

Рішенням міськрайонного суду позов задоволено частково, стягнуто з ТОВ «Т-Стиль» на користь ОСОБА_1 16 955,56 грн середнього заробітку за затримку видачі трудової книжки.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції змінено та стягнуто з відповідача на користь ОСОБА_1 22 654,80 грн за несвоєчасну видачу трудової книжки.

Верховний Суд змінив рішення судів попередніх інстанцій, стягнув з відповідача на користь позивачки середній заробіток за час вимушеного прогулу, а не за час несвоєчасного повернення трудової книжки, з огляду на таке.

Результат аналізу частини першої статті 117, частини першої статті 116 КЗпП України дає підстави для висновку, що обов'язок роботодавця щодо виплати середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні настає за умови невиплати з його вини належних працівникові сум у строки, зазначені в статті 116 КЗпП України, при цьому визначальними є такі юридично значущі обставини, як невплата належних працівникові сум при звільненні та факт проведення з ним остаточного розрахунку.

Непроведення з вини власника або уповноваженого ним органу розрахунку з працівником у зазначені строки є підставою для відповідальності, передбаченої статтею 117 цього Кодексу, тобто виплати працівникові його середнього заробітку за весь час затримки по день фактичного розрахунку.

Крім того, відповідно до частини 5 статті 235 КЗпП України у разі затримки видачі трудової книжки з вини власника або уповноваженого ним органу працівникові виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

Отже, положеннями статей 117, 235 КЗпП України передбачена відповідальність роботодавця у вигляді стягнення середнього заробітку за час

одного й того ж прогулу працівника для компенсації йому втрат від неотримання зарплати чи неможливості працевлаштування.

Однак за порушення трудових прав працівника при одному звільненні неможливе одночасне застосування стягнення середнього заробітку як за ст. 117 КЗпП України, так і за ст. 235 КЗпП України, тобто подвійне стягнення середнього заробітку, оскільки це буде неспівмірно з правами працюючого працівника, який отримує одну заробітну плату.

При цьому заслуговують на увагу доводи касаційної скарги в частині періоду стягнення середнього заробітку з урахуванням того, що трудову книжку позивачка отримала 30 травня 2018 року, а 05 червня 2018 року їй виплачено компенсацію за невикористані дні щорічної основної відпустки. Період, за який слід стягнути середній заробіток, становить з 26 лютого до 05 червня 2018 року включно, тобто 67 днів, а не 62 дні, як зазначили суди.

Постановою ВС від 05 серпня 2020 року рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 17 жовтня 2019 року та постанову Хмельницького апеляційного суду від 23 грудня 2019 року в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ТОВ «Т-Стиль» змінено, стягнуто з ТОВ «Т-Стиль» на користь ОСОБА_1 24 481,80 грн середнього заробітку; у решті – судові рішення залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 686/20491/18 (провадження № 61-1879св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90850326>

2.2. Присвоєння певної кваліфікаційної категорії педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів (спеціаліст, спеціаліст другої категорії, спеціаліст першої категорії і спеціаліст вищої категорії) є дискреційними повноваженнями атестаційної комісії.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Управління освіти і науки Житомирської обласної державної адміністрації про зобов'язання розглянути питання встановлення кваліфікаційної категорії «спеціаліст вищої категорії».

Суди встановили, що ОСОБА_1 працює вчителем початкових класів загальноосвітньої школи, сумлінно та професійно виконує свої обов'язки. Починаючи з 2004 – 2005 навчальних років, директор школи безпідставно не клопотав перед атестаційною комісією про присвоєння їй кваліфікаційної категорії «спеціаліст вищої категорії». Вона неодноразово оскаржувала дії адміністрації школи та атестаційних комісій II та III рівнів, але їй було підтверджено лише кваліфікаційну категорію «спеціаліст I категорії».

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про зобов'язання

розглянути питання встановлення їй кваліфікаційної категорії «спеціаліст вищої категорії» та скасування рішення засідань атестаційних комісій управління освіти і науки про підтвердження кваліфікаційної категорії «спеціаліст I категорії» відмовлено.

Верховний Суд погодився із таким висновком судів, зазначивши таке.

Частинами першою, другою статті 27 Закону України «Про загальну середню освіту» атестація педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності є обов'язковою і здійснюється, як правило, один раз на п'ять років відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти.

За результатами атестації педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів визначається відповідність педагогічного працівника займаній посаді, присвоюється кваліфікаційна категорія (спеціаліст, спеціаліст другої категорії, спеціаліст першої категорії і спеціаліст вищої категорії) та може бути присвоєно педагогічне звання (старший учитель, учитель-методист, вихователь-методист, педагог-організатор-методист тощо). Положення про кваліфікаційні категорії та педагогічні звання затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти.

Атестація педагогічних працівників проходила у 2005, 2012 та 2017 роках.

Згідно з пунктом 4.6 Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом МОН України від 06 жовтня 2010 року № 930 (далі – Типове положення), кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії» присвоюється працівникам, які відповідають вимогам, встановленим до працівників з кваліфікаційною категорією «спеціаліст першої категорії», та які володіють інноваційними освітніми методиками й технологіями, активно їх використовують та поширюють у професійному середовищі; володіють широким спектром стратегій навчання; вміють продукувати оригінальні, інноваційні ідеї; застосовують нестандартні форми проведення уроку (навчальних занять); активно впроваджують форми та методи організації навчально-виховного процесу, що забезпечує максимальну самостійність навчання учнів; вносять пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі. Присвоєння кваліфікаційних категорій за результатами атестації здійснюється послідовно (пункт 4.7 Типового положення).

Ураховуючи наведене, атестаційна комісія наділена правом розсуду при вирішенні питання про присвоєння певної кваліфікаційної категорії, тобто наділена дискреційними повноваженнями у вирішенні зазначеного питання.

Верховний Суд зауважив, що лише до компетенції атестаційної комісії, рішення якої оскаржуються, належить вирішення питання присвоєння ОСОБА_1 кваліфікаційної категорії.

Встановивши, що чергову атестацію позивача проведено повноважною комісією, рішення атестаційних комісій I-III рівня про відповідність раніше присвоєній кваліфікації «спеціаліст I категорій» є законними та обґрунтованими, необ'єктивного чи упередженого ставлення атестаційної комісії до позивача судом не встановлено, а позивач не довів незаконність оскаржуваних рішень атестаційної комісії, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для задоволення позову.

Постановою Верховного Суду від 05 серпня 2020 року рішення Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 01 квітня 2019 року та постанову Житомирського апеляційного суду від 23 вересня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 274/2468/17 (провадження № 61-19645св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90822122>

2.3. При домовленості між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом про припинення трудового договору за пунктом 1 частини першої статті 36 КЗпП України (за згодою сторін) договір припиняється в строк, визначений сторонами. Анулювання такої домовленості може мати місце лише при взаємній згоді про це власника або уповноваженого ним органу і працівника.

31 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Державного підприємства обслуговування повітряного руху України (далі – ДП «УКРАЕРОРУХ») про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, відшкодування моральної шкоди та одноразової виплати при народженні дитини.

Суди встановили, що ОСОБА_1 працював у ДП «УКРАЕРОРУХ» на посаді заступника начальника відділу правового забезпечення, взаємодії з органами державної влади та виконавчого провадження юридичної служби. ОСОБА_1 подав заяву про звільнення з роботи за угодою сторін на підставі пункту 1 частини першої статті 36 КЗпП України. Дізнавшись, що видано наказ про його звільнення з роботи, ОСОБА_1 повідомив відповідача про вчинений щодо нього тиск і подав заяву про відкликання своєї заяви про звільнення, а також заяви про виплату йому грошової допомоги у зв'язку з народженням дитини та про надання йому додатково оплачуваних днів.

Рішенням міськрайонного суду позов ОСОБА_1 про поновлення його на роботі, стягнення з відповідача середнього заробітку за час вимушеного прогулу, одноразову виплату при народженні дитини та відшкодування моральної шкоди задоволено частково.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, у задоволенні позову відмовлено.

Залишивши без змін постанову суду апеляційної інстанції, Верховний Суд зазначив таке.

У випадку, коли працівник вимагає достроково розірвати укладений з ним трудовий договір, а роботодавець не заперечує щодо припинення з цим працівником трудових відносин, такий договір може бути припинено за угодою сторін згідно з пунктом 1 частини першої статті 36 КЗпП України. Законодавством не встановлено відповідного порядку чи строків припинення трудового договору за угодою сторін, у зв'язку з чим вони визначаються працівником і власником або уповноваженим ним органом у кожному конкретному випадку.

Розглядаючи позовні вимоги щодо оскарження наказу про припинення трудового договору за пунктом 1 частини першої статті 36 КЗпП України (за угодою сторін), суди повинні з'ясувати: чи дійсно існувала домовленість сторін про припинення трудового договору за взаємною згодою; чи було волевиявлення працівника на припинення трудового договору в момент видачі наказу про звільнення; чи не заявляв працівник про анулювання попередньої домовленості сторін щодо припинення договору за угодою сторін; чи була згода власника або уповноваженого ним органу на анулювання угоди сторін про припинення трудового договору.

Нормами КЗпП України для власника або уповноваженого ним органу не передбачено обов'язок прийняття відкликання працівником своєї заяви про звільнення у випадку досягнення домовленості про звільнення за угодою сторін.

У разі домовленості між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом про припинення трудового договору за пунктом 1 частини першої статті 36 КЗпП України (за згодою сторін) договір припиняється в строк, визначений сторонами. Анулювання такої домовленості може мати місце лише при взаємній згоді про це власника або уповноваженого ним органу і працівника.

Верховний Суд зауважив, що суди не встановили, що на момент складання заяви про звільнення за угодою сторін було відсутнє відповідне волевиявлення позивача про припинення трудового договору за зазначеною підставою, наступна зміна власного рішення позивача не впливає на чинність досягнутої домовленості з роботодавцем (без його згоди на таку зміну).

Постановою Верховного Суду від 31 серпня 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 07 листопада 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 серпня 2020 року у справі № 359/5905/18 (провадження № 61-22851св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91237648>

3. Спори, що виникають із житлових правовідносин

3.1. Бездіяльність та неналежне виконання органом місцевого самоврядування своїх обов'язків, зокрема, щодо приведення будинку (квартири) у придатний для проживання стан, порушує права особи та членів сім'ї на належне житло, гарантоване Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до виконавчого комітету Бориславської міської ради Львівської області, треті особи: ОСОБА_3, ОСОБА_4, Бориславський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Бориславської міської ради Львівської області, відділ реєстрації Бориславської міської ради Львівської області, Державне комунальне підприємство «ЖЕК №1», про зобов'язання вчинення дій щодо надання житла.

Суди встановили, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2, опікуном якого є його мати ОСОБА_4, є інвалідами II групи з дитинства. Крім них та ОСОБА_4 в однокімнатній квартирі зареєстровано батька ОСОБА_3. Загальна площа квартири становить 34,2 кв. м, жила площа – 15,1 кв. м. Жила площа на одного члена сім'ї становить 3,77 кв. м, що є порушенням положень статті 47 ЖК УРСР.

Після пожежі, що сталася в цій квартирі, позивачі змушені шукати інше жиле приміщення для проживання. Оскільки квартира перебуває в аварійному стані, немає газу, світла, води, будинок є непридатним для проживання. Вони неодноразово звертались до органів місцевого самоврядування, органів державної влади, правоохоронних органів з вимогами захисту їхнього права на належні умови проживання, проте до цього часу це питання не вирішено. Нині сім'я перебуває на квартирному обліку за № 205 загальної черги та за № 68 у списку першочерговості.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, оскільки особи, включені до списку пільговиків, користуються однаковими правами, тому надання одній сім'ї жилого приміщення позачергово перед громадянами такої ж категорії порушуватиме права цих громадян.

Апеляційний суд це рішення скасував та зобов'язав відповідача привести квартиру, в якій раніше проживала родина, до стану, що відповідає вимогам статті 50 ЖК УРСР, а до того часу надати сім'ї жиле приміщення з фонду житла для тимчасового проживання, що відповідає санітарним і технічним вимогам за нормами жилої площі, встановленими для проживання громадян у гуртожитках.

Залишаючи постанову суду апеляційної інстанції без змін, Верховний Суд дійшов таких висновків.

Бездіяльність органу влади та неналежне виконання ним своїх прямих обов'язків, передбачених законом, зокрема щодо приведення будинку (квартири) у стан, придатний для проживання, призвели до позбавлення сім'ї позивачів права

на належне житло, гарантоване Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до статті 13 зазначеної Конвенції кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання відшкодування. Тим більше, що пріоритет норм міжнародного права за наявності колізій із внутрішнім законодавством надає судам України досить широкі повноваження при обранні джерела права задля вирішення конкретного спору.

Оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту та обґрунтовуючи відповідний висновок щодо нього, судам слід виходити із його ефективності, а це означає, що вимога про захист цивільного права має відповідати змісту порушеного права, характеру правопорушення, а також забезпечувати поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відшкодування.

Отже, ухвалення судом рішення про відмову у позові ставить під загрозу гарантовані як національним, так і міжнародним законом принципи ефективного засобу юридичного захисту.

Апеляційний суд застосував передбачений законом ефективний спосіб захисту порушеного права сім'ї позивачів, які погодилися з таким рішенням суду апеляційної інстанції та не оскаржили його у касаційному порядку.

Доводи касаційної скарги про відсутність доказів аварійного стану спірної квартири колегія суддів відхилила, оскільки саме виконавчий комітет Бориславської міської ради Львівської області відповідно до своїх повноважень зобов'язаний був вжити заходів щодо встановлення чи спростування цієї обставини, оскільки у Положенні про порядок обстеження стану жилих будинків з метою встановлення їх відповідності санітарним і технічним вимогам та визнання жилих будинків і жилих приміщень непридатними для проживання чітко визначено підстави для прийняття виконавчим комітетом місцевої ради рішення про проведення капітального ремонту жилого будинку (жилого приміщення) чи визнання такого житла непридатним для проживання.

Постановою Верховного Суду від 05 серпня 2020 року постанову Львівського апеляційного суду від 20 серпня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 438/887/16-ц (провадження № 61-17748св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90872536>

4. Спори, що виникають із земельних правовідносин

4.1. Покладення на громадянина, зацікавленого у приватизації земельної ділянки, обов'язку проведення агрохімічної паспортизації земельної ділянки суперечить змісту статей 116, 118, 186, 186-1 ЗК України, Закону України «Про землеустрій».

19 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом заступника прокурора Житомирської області в інтересах держави в особі Тепеницької сільської ради Олевського району Житомирської області до Головного управління Держгеокадастру в Житомирській області (далі – ГУ Держгеокадастру в Житомирській області), ОСОБА_1, ОСОБА_2, Управління економічного розвитку, інфраструктури, містобудування та з питань цивільного захисту Олевської районної державної адміністрації Житомирської області про визнання недійсним наказу, скасування рішення про державну реєстрацію права власності на земельну ділянку та зобов'язання її повернути.

Суди встановили, що наказом Головного управління Держземагентства у Житомирській області (правонаступником якого є ГУ Держгеокадастру у Житомирській області) затверджено проєкт землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність ОСОБА_1 для ведення особистого селянського господарства на території Тепеницької сільської ради Олевського району Житомирської області. На підставі наказу ОСОБА_1 видано свідоцтво на право власності на земельну ділянку. Згідно з договором купівлі-продажу ОСОБА_1 відчужено ОСОБА_2 земельну ділянку, яка знаходиться у зоні незаконного видобування бурштину.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову заступника прокурора Житомирської області в інтересах держави відмовлено.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ГУ Держгеокадастру в Житомирській області є територіальним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів у галузі земельних відносин, який уповноважений здійснювати передачу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, крім випадків, визначених законом, у власність або у користування для всіх потреб. Безпосередньо затвердження проєктів землеустрою входить до повноважень ГУ Держгеокадастру в Житомирській області.

Згідно з частинами першою, четвертою, шостою статті 37 Закону України «Про охорону земель» власники та землекористувачі, в тому числі орендарі, земельних ділянок зобов'язані здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів, передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами України. З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їх агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, в яких фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними

речовинами ґрунтів і рівні їх забруднення. Дані агрохімічної паспортизації земель використовуються в процесі регулювання земельних відносин при: передачі у власність або наданні в користування, в тому числі в оренду, земельної ділянки; зміні власника земельної ділянки або землекористувача; проведенні грошової оцінки земель; визначенні розмірів плати за землю; здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів. Форму агрохімічного паспорта та порядок його ведення встановлює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин.

У частинах четвертій, сьомій статті 54 Закону України «Про охорону земель» визначено, що ведення моніторингу земель здійснюють центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, за участю центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення включає: агрохімічне обстеження ґрунтів; контроль змін якісного стану ґрунтів; агрохімічну паспортизацію земельних ділянок.

Згідно з пунктами 1.3, 1.4 Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11 жовтня 2011 року № 536, агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки є результатом агрохімічної паспортизації всіх земель сільськогосподарського призначення, яка проводиться з метою державного контролю за зміною показників родючості, забруднення ґрунтів токсичними речовинами і радіонуклідами, раціонального використання земель сільськогосподарського призначення.

Отже, агрохімічний паспорт не належить до переліку документів, які подаються в обов'язковому порядку при відведенні земельних ділянок у власність.

Порядок набуття у власність земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства, визначений ЗК України, Законом України «Про землеустрій», не встановлює вимоги щодо надання агрохімічного паспорта земельної ділянки, тобто агрохімічна паспортизація земельних ділянок не покладається на громадянина, зацікавленого у приватизації земельної ділянки, а є складовою моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, який здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

З урахуванням викладеного, покладення на громадянина, зацікавленого у приватизації земельної ділянки, обов'язку проведення агрохімічної паспортизації земельної ділянки, що є складовою моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, який здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, суперечить змісту статей 116, 118, 186, 186-1 ЗК України, Закону України «Про землеустрій».

Аргументи касаційної скарги про те, що на спірній земельній ділянці здійснюється видобування бурштину та знятий родючий шар ґрунту, а земельна ділянка використовуються не за цільовим призначенням, Верховний Суд відхилив, оскільки позивач таких доказів не надав, а нецільове використання земельної ділянки не свідчить про обґрунтованість заявлених у цій справі позовних вимог.

Постановою Верховного Суду від 19 серпня 2020 року рішення Олевського районного суду Житомирської області від 22 січня 2018 року та постанову апеляційного суду Житомирської області від 26 березня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 серпня 2020 року у справі № 287/587/16-ц (провадження № 61-35160св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91089291>

4.2. Земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, в тому числі приватизації, лише у період з 08 лютого 2011 року до 12 червня 2012 року включно, вважається спільною сумісною власністю подружжя. У інших випадках таке майно належить до особистої приватної власності чоловіка або дружини, яка використала своє право на безоплатне отримання частини земельного фонду.

12 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, приватного підприємства «Агро-тест» (далі – ПП «Агро-тест») про визнання недійсними договорів оренди земельних ділянок.

Суди встановили, що з 11 січня 1969 року ОСОБА_1 перебуває в зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_2. У 2007 році на підставі розпорядження районної державної адміністрації ОСОБА_2 набув у власність земельні ділянки, які без згоди позивача передав в оренду ПП «Агро-тест».

Відмовляючи у задоволенні позову про визнання недійсними договорів оренди, районний суд виходив із того, що земельні ділянки належать ОСОБА_2 на праві особистої приватної власності, а тому згода дружини на укладення договорів їх оренди не потрібна. Крім того, позов поданий із пропуском позовної давності.

Залишаючи без змін рішення районного суду, апеляційний суд зауважив, що станом на 2007 рік у Сімейному кодексі України не було передбачено належність приватизованих земельних ділянок до особистої власності одного з подружжя. Отже, ОСОБА_1 є співвласником земельних ділянок, її позовні вимоги обґрунтовані, проте позов поданий із пропуском позовної давності.

Змінюючи рішення судів попередніх інстанцій, Верховний Суд зазначив таке.

Відповідно до статті 61 СК України в редакції, чинній станом на 02 жовтня 2007 року, приватизовані одним із подружжя земельні ділянки не належать до об'єктів права спільної сумісної власності.

Відповідно до Закону України «Про внесення зміни до статті 61 СК України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя» від 11 січня 2011 року статтю 61 СК України доповнено частиною п'ятою такого змісту: «об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації». Вказана норма набула чинності з 08 лютого 2011 року, однак була виключена на підставі Закону України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка» від 17 травня 2012 року, який набрав чинності 13 червня 2012 року. Натомість статтю 57 СК України доповнено пунктом 5 частини першої, згідно з яким особистою приватною власністю дружини, чоловіка є: земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації.

Із урахуванням вказаних змін до СК України правовий режим приватизованої земельної ділянки змінювався. При цьому тільки в період часу з 08 лютого 2011 року до 12 червня 2012 року включно земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, в тому числі приватизації, визнавалась спільною сумісною власністю подружжя; до 08 лютого 2011 року та після 12 червня 2012 року така земельна ділянка належала до особистої приватної власності чоловіка або дружини, яка використала своє право на безоплатне отримання частини земельного фонду.

Установивши, що приватизовані ОСОБА_2 земельні ділянки є його особистою власністю, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що згода другого з подружжя на укладення спірних договорів оренди не потрібна, а тому позовні вимоги не підлягають задоволенню. Оскільки позовні вимоги є необґрунтованими, правових підстав для застосування позовної давності немає.

Постановою Верховного Суду від 12 серпня 2020 року ухвалу апеляційного суду Харківської області від 27 вересня 2017 року та рішення Красноградського районного суду Харківської області від 24 травня 2017 року змінено, викладено їх мотивувальні частини в редакції цієї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 серпня 2020 року у справі № 626/4/17(провадження № 61-29004св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91037301>

5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

5.1. Заповіт, посвідчений (виданий) службовою особою (нотаріусом) на тимчасово окупованій території, на якій органи державної влади, посадові та службові особи України не здійснюють свої повноваження, є нікчемним

28 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання права власності на квартиру в порядку спадкування за заповітом.

Суди встановили, що після бабусі позивача – ОСОБА_4 залишилося спадкове майно, а саме, квартира, яку вона заповіла ОСОБА_1. ОСОБА_4 не могла за станом здоров'я виїхати за межі тимчасово окупованої території, заповіт було посвідчено нотаріусом на окупованій території.

Рішенням Артемівського міськрайонного суду Донецької області встановлено факт смерті ОСОБА_4 у місті Донецьку. Після смерті бабусі ОСОБА_1 фактично прийняв спадщину за заповітом щодо нерухомого майна і не відмовлявся від неї, проте нотаріусом йому було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину у зв'язку з тим, що заповіт був складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про визнання за ним в порядку спадкування за заповітом право власності на квартиру відмовлено.

Верховний Суд погодився з таким рішенням судів з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 1257 ЦК України заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 року № 1085-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення», до зазначених населених пунктів належить місто Донецьк.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків.

До таких актів належить і заповіт ОСОБА_4, посвідчений нотаріусом Донецької Народної Республіки Донецького міського нотаріального округу, оскільки він посвідчений (виданий) службовою особою (нотаріусом) на тимчасово

окупованій території, на якій органи державної влади, посадові та службові особи України не здійснюють свої повноваження.

Оскільки зазначений заповіт відповідно до положень статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» є недійсним і не створює правових наслідків, тобто є нікчемним, суди дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для визнання за ОСОБА_1 права власності на спадкове майно за цим заповітом.

Постановою Верховного Суду від 28 серпня 2020 року рішення Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 25 вересня 2019 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 18 лютого 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 серпня 2020 року у справі № 185/2052/19 (провадження № 61-4920св20) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91260421>

5.2. Борг спадкодавця, який він мав за життя у вигляді заборгованості за аліментами, входить до складу спадщини. Разом із тим, зобов'язання з відшкодування пені, 3 % річних та інфляційних за прострочення сплати аліментів не входить до складу спадщини.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення кредитором спадкодавця суми заборгованості зі сплати аліментів, пені та збитків.

Суди встановили, що ОСОБА_1 перебувала із ОСОБА_4 у фактичних шлюбних відносинах, мають спільну дочку – ОСОБА_3. У зв'язку з небажанням брати участь у вихованні дитини з ОСОБА_4 стягнуто аліменти на доньку в розмірі 1/4 частини із усіх видів його заробітку на користь матері до повноліття ОСОБА_3.

Після смерті ОСОБА_4 відкрилась спадщина у виді двох земельних ділянок, спадкоємцями після смерті померлого є мати – ОСОБА_2 та дочка спадкодавця – ОСОБА_3, які прийняли її у встановленому законом порядку. Проте за життя ОСОБА_4 аліменти на утримання дочки не сплачував, тому утворилась заборгованість по їх сплаті.

Рішенням районного суду позов задоволено частково, стягнуто з відповідача на користь ОСОБА_1 заборгованість за аліментами з посиланням на те, що борг померлої особи, який утворився у зв'язку з несплатою аліментів, повинен бути сплачений його спадкоємцями. Разом із тим зобов'язання з відшкодування пені, 3 % річних та інфляційних за прострочення сплати аліментів є відповідальністю боржника і не входить до складу спадщини.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано, ухвалено нове рішення про відмову в позові, обґрунтовуючи його тим, що зобов'язання зі сплати аліментів на утримання дитини (дітей) є нерозривно пов'язаним з особою

платника аліментів (батьком дитини), а відповідно у разі смерті платника аліментів, зобов'язання щодо їх сплати припиняється і не входить до складу спадщини.

Верховний Суд не погодився із таким висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Згідно зі статтею 1282 ЦК України спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину; кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині; вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено.

Виходячи зі змісту указаної норми, це правило визначає загальний характер відповідальності спадкоємців за боргами спадкодавця, незалежно від виду спадкування. Для всіх спадкоємців існує однакова межа відповідальності за боргами спадкодавця, зокрема, часткова відповідальність.

Суди встановили, що ОСОБА_4 мав заборгованість за аліментами на дочку ОСОБА_3.

За змістом статті 194 СК України від погашення заборгованості за аліментами боржника не може звільнити жодна обставина. У випадку смерті платника аліментів його спадкоємці за рахунок наявних активів спадкової маси зобов'язані погасити заборгованість за аліментами на дитину. Обов'язок платника аліментів з їх сплати після його смерті припиняється як нерозривно пов'язаний з його особою батька і не може бути виконаний іншою особою (стаття 608 ЦК України).

Оскільки предметом спору у цій справі є стягнення боргу спадкодавця, який він мав за життя у вигляді заборгованості за аліментами, а не його обов'язок зі сплати аліментів, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог про стягнення з відповідача, яка є спадкоємцем майна померлого ОСОБА_4, заборгованості за аліментами.

Апеляційний суд вищезазначених обставин справи не врахував та дійшов необґрунтованого висновку про відсутність підстав для стягнення із спадкоємця боржника заборгованості за аліментами, яка утворилась за спадкодавцем.

Постановою Верховного Суду від 12 серпня 2020 року постанову Дніпровського апеляційного суду від 24 жовтня 2019 року скасовано, залишено в силі рішення Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 13 листопада 2018 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 серпня 2020 року у справі № 199/5826/16 (провадження № 61-20217св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90985719>

6. Спори щодо визнання правочинів недійсними

6.1. Опікун недієздатної особи зобов'язаний повернути суму кредиту, отриманого такою недієздатною особою за нікчемним кредитним договором, однак підстави для стягнення з опікуна заборгованості за відсотками за кредитом та штрафних санкцій за несвоєчасне повернення кредиту відсутні.

03 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом Акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк») до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості та за зустрічним позовом ОСОБА_1 до АТ КБ «ПриватБанк» про визнання недійсним кредитного договору.

У справі, яка переглядається, між банком та ОСОБА_2 укладено кредитний договір, відповідно до умов якого відповідач отримав кредит у вигляді встановленого кредитного ліміту на картковий рахунок. Зобов'язання за фактичне використання кредитних коштів ОСОБА_2 належним чином не виконане, у зв'язку з чим утворилась заборгованість.

ОСОБА_1, яка діє в інтересах ОСОБА_2, звернулася до суду з позовом до АТ КБ «ПриватБанк» про визнання недійсним кредитного договору у зв'язку з тим, що його укладено із особою, яка визнана недієздатною у встановленому законом порядку.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні первісного та зустрічного позовів відмовлено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції в частині відмови у застосуванні наслідків недійсності нікчемного правочину скасовано та ухвалено у цій частині нове рішення. Стягнуто з ОСОБА_1, як опікуна недієздатної ОСОБА_2, на користь АТ КБ «ПриватБанк» розмір непогашеного тіла кредиту – майно, одержане недієздатною особою за нікчемним правочином.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Згідно з частиною третьою статті 226 ЦК України опікун зобов'язаний повернути дієздатній стороні все одержане недієздатною фізичною особою за нікчемним правочином.

Застосовуючи наслідки недійсності оспорюваних правочинів, передбачені частиною третьою статті 226 ЦК України, та стягуючи з ОСОБА_1 як опікуна недієздатної особи ОСОБА_2 суму отриманого кредиту за вирахуванням сплачених ним кредитних коштів, апеляційний суд правильно вирішив спір у цій частині, зокрема й правомірно відмовив у стягненні відсотків за користування кредитом та штрафних санкцій.

Верховний Суд зауважив, що не заслуговують на увагу доводи касаційної скарги, що ОСОБА_1 не схвалювала укладений недієздатним ОСОБА_2 правочин (кредитний договір), тому немає підстав для стягнення з неї одержаних

недієздатною фізичною особою за нікчемним правочином коштів, оскільки вказаний обов'язок опікуна закріплено у абзаці 2 частини третьої статті 226 ЦК України з урахуванням вимог статті 67 ЦК України.

Постановою Верховного Суду від 03 серпня 2020 року постанову Житомирського апеляційного суду від 27 квітня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 серпня 2020 року у справі № 286/798/19 (провадження № 61-8977св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90755320>

6.2. Окрема банківська операція (платіж) щодо повернення (перерахування) вкладнику грошових коштів банківського вкладу не є правочином, а тому не може бути визнана нікчемною відповідно до вимог закону.

10 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства «Фінростбанк» (далі – ПАТ «Фінростбанк») до ОСОБА_1 про застосування наслідків нікчемності правочину у процедурі ліквідації банку.

Суди встановили, що виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) прийнято рішення розпочати процедуру ліквідації ПАТ «Фінростбанк» строком на 1 рік з 16 жовтня 2014 року до 16 жовтня 2015 року включно, згодом строк продовжено ще на 2 роки до 16 жовтня 2017 року включно.

На виконання вимог статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон) уповноваженою особою Фонду проведена перевірка правочинів (у тому числі договорів), вчинених (укладених) банком протягом одного року до дня запровадження тимчасової адміністрації банку, на предмет виявлення правочинів (у тому числі договорів), що є нікчемними з підстав, визначених частиною третьою цієї статті.

За результатами зазначеної перевірки виявлено нікчемність дострокової видачі грошових коштів ОСОБА_1, які за домовленістю з відповідачем перебували у кредитній заставі позичальника – Товариства з обмеженою відповідальністю «Житлоінбуд-1» (далі – ТОВ «Житлоінбуд-1») у кредитора – ПАТ «Фінростбанк».

Заочним рішенням районного суду позов про стягнення з ОСОБА_1 на користь банку грошових коштів задоволено у зв'язку з тим, що спеціальним законом у спірних правовідносинах, який встановлює нікчемність правочину, вчиненого сторонами щодо видачі банком ОСОБА_1 депозитних вкладів, є норми, передбачені частиною другою, пунктом 7 частини третьої статті 38 Закону. Відповідно до статті 216 ЦК України недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. У разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину.

Постановою апеляційного суду заочне рішення районного суду скасовано, у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд погодився з таким рішенням апеляційного суду з огляду на таке.

У пункті 7 частини третьої статті 38 Закону визначено, що правочини (у тому числі договори) неплатоспроможного банку є нікчемними з підстав, якщо банк уклав правочини (у тому числі договори), умови яких передбачають платіж чи передачу іншого майна з метою надання окремим кредиторам переваг (пільг), прямо не встановлених для них законодавством чи внутрішніми документами банку.

Здійснюючи операції з перерахування коштів, банк не вчиняє окремі правочини, а виконує свої зобов'язання з обслуговування клієнтів банку, передбачені ЦК України, Законом України «Про банки і банківську діяльність», Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженою постановою Правління від 12 листопада 2003 року № 492, та договорами з відповідними клієнтами банку.

За таких обставин апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позовних вимог ПАТ «Фінростбанк», оскільки окрема банківська операція (платіж) щодо повернення (перерахування) вкладнику грошових коштів банківського вкладу не є правочином.

Постановою Верховного Суду від 10 серпня 2020 року постанову Апеляційного суду міста Києва від 06 червня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 серпня 2020 року у справі № 752/3095/17 (провадження № 61-40121св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90905886>

6.3. У справі про визнання недійсними таких правочинів як видача довіреності і прийняття спадщини належним відповідачем є особа, яка видавала довіреність, і особа, яка прийняла спадщину, а не нотаріус чи нотаріальна контора, якщо позивач не обґрунтовує недійсність правочинів неправомірними діями нотаріуса.

19 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, який діє в інтересах недієздатної ОСОБА_3, приватного нотаріуса Дніпропетровського міського нотаріального округу Прокоф'євої О. Ю., Першої Дніпропетровської державної нотаріальної контори про визнання правочинів та заяви про прийняття спадщини недійсними, застосування реституційних наслідків.

Суди встановили, що за рішенням суду визнано ОСОБА_3 недієздатною через психічний стан і призначено ОСОБА_1 опікуном її брата – ОСОБА_2. ОСОБА_3 посвідчила у нотаріуса і видала кілька довіреностей, на підставі яких від її імені здійснюється представництво інтересів у судах та інших органах, до суду подано

позовні заяви про визнання заповіту недійсним та визнання за ОСОБА_3 права власності в порядку спадкування на квартиру, а також про прийняття спадщини, до складу якої входить спірна квартира.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову ОСОБА_1 про визнання довіреності та заяви про прийняття спадщини недійсними відмовлено.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Встановивши, що ОСОБА_1 не довела порушення своїх прав внаслідок видачі ОСОБА_3 оспорюваних довіреностей та подання нею заяви про прийняття спадщини, суди зробили правильний висновок про відсутність підстав для задоволення позову в частині визнання їх недійсними.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 в якості відповідачів визначила також приватного нотаріуса Дніпропетровського міського нотаріального округу Прокоф'єву О. Ю. та Першу Дніпропетровську державну нотаріальну контору.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, відмовляючи у задоволенні вимог до нотаріуса та нотаріальної контори, зазначив, що нотаріуси відповідно до статей 30, 34, 35 ЦПК України не є особами, прав і обов'язків яких стосується спір сторін, оскільки відсутня їх заінтересованість у результатах вирішення справи судом і реалізації ухваленого в ній рішення. Оскільки позивач не обґрунтовує недійсність правочинів неправомірними діями приватного нотаріуса та державної нотаріальної контори, суди відмовили у задоволенні вимог до відповідачів по суті.

Проте пред'явлення позову до неналежного відповідача не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, оскільки заміна неналежного відповідача здійснюється в порядку, визначеному ЦПК України. За результатами розгляду справи суд відмовляє в позові до неналежного відповідача та приймає рішення по суті заявлених вимог щодо належного відповідача. Тобто визначення відповідачів, предмета та підстав спору є правом позивача. Натомість, встановлення належності відповідачів й обґрунтованості позову – обов'язком суду, який виконується під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження.

У справі за позовом заінтересованої особи про визнання недійсним таких правочинів як видача довіреності, належним відповідачем є особа, яка видавала довіреність, а не нотаріус чи нотаріальна контора; прийняття спадщини належним відповідачем є особа, яка приймає спадщину, а не нотаріус чи нотаріальна контора. Проте суди відмовили в частині позовних вимог до нотаріуса та нотаріальної контори з інших мотивів.

Постановою Верховного Суду від 19 серпня 2020 року рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 30 травня 2017 року та постанову апеляційного суду Дніпропетровської області від 25 липня 2018 року в частині позову ОСОБА_1 до приватного нотаріуса Дніпропетровського міського нотаріального округу Прокоф'євої О.Ю., Першої Дніпропетровської державної

нотаріальної контори про визнання правочинів та заяви недійсними змінено, викладено їх мотивувальну частину в редакції цієї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 серпня 2020 року у справі № 201/16327/16-ц (провадження № 61-43384 св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91104471>

7. Спори щодо недоговірних зобов'язань

7.1. Передача з власної волі транспортного засобу його власником особі, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння, не є обставиною, яка покладає на такого власника тягар відповідальності за шкоду, яка настала внаслідок керування транспортним засобом особою, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння.

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 у своїх інтересах та інтересах ОСОБА_4 до Приватного акціонерного товариства «ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ» (далі – ПрАТ «ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ») та ОСОБА_5 про відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого.

Суди встановили, що ОСОБА_6 у стані алкогольного сп'яніння, керуючи належним ОСОБА_5 автомобілем марки KIA Seed скоїв наїзд на велосипедиста – ОСОБА_7, який помер від отриманих ушкоджень. ОСОБА_5 як власника автомобіля постановою суду притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою статті 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, накладено стягнення у вигляді штрафу. Цивільно-правова відповідальність власника (володільця) автомобіля в момент ДТП була застрахована за полісом обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, ПрАТ «ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ» перерахувало позивачам страхове відшкодування.

Рішенням міськрайонного суду позов задоволено частково: стягнуто з ОСОБА_5 на користь ОСОБА_1 майнову шкоду, на користь позивачів – моральну шкоду, а також одноразове стягнення з ОСОБА_5 на користь ОСОБА_3, ОСОБА_4 і щомісячних виплат на відшкодування шкоди, завданої смертю ОСОБА_7.

Постановою апеляційного суду зменшено розмір майнової шкоди, яка підлягала стягненню з ОСОБА_5 на користь ОСОБА_1, рішення суду першої інстанції у частині одноразового стягнення з ОСОБА_5 на користь ОСОБА_3, ОСОБА_4 і щомісячних виплат на відшкодування шкоди, завданої смертю ОСОБА_7, скасовано, ухвалено нове рішення з установленням інших періодів для стягнення утримання на відшкодування шкоди та щомісячних виплат.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку (частина друга статті 1187 ЦК України).

Зобов'язання про відшкодування майнової шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, виникає за таких умов: наявність шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала шкоди, та її результатом – шкодою.

Результат аналізу частини четвертої статті 1187 ЦК України дає можливість стверджувати, що умовою застосування частини четвертої статті 1187 ЦК України є заволодіння транспортним засобом внаслідок протиправних дій іншої особи (осіб), тобто поза волею його власника (володільця). При цьому передання власником транспортного засобу з порушенням публічних норм (зокрема, особі, яка перебуває в стані алкогольного сп'яніння) не є його неправомірним заволодінням, з огляду на наявність волі власника.

Суди попередніх інстанцій не встановили обставин, які свідчили б про наявність підстав для притягнення до відповідальності ОСОБА_5 за шкоду, завдану позивачам іншою особою – ОСОБА_6, а тому дійшли необґрунтованого висновку про відповідальність власника.

Верховний Суд зауважив, що у цій справі позовних вимог до особи, яка завдала шкоду, заявлено не було, тому немає підстав для задоволення позову внаслідок його пред'явлення до неналежного відповідача.

Постановою Верховного Суду від 05 серпня 2020 року рішення Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 13 квітня 2018 року у нескасованій та незмінній апеляційним судом частині і постанову Львівського апеляційного суду від 02 грудня 2019 року в частині задоволеного позову ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3, яка діє у своїх інтересах та інтересах ОСОБА_4, до ОСОБА_5 про відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого, скасовано, в цій частині позовних вимог відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 456/881/17 (провадження № 61-470св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90905819>

8. Справи про визнання та надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду

8.1. При розгляді справи щодо визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню на підставі міжнародної угоди, визначальним є документ, який підтверджує, що сторона, відносно якої винесено рішення і яка не брала участі у розгляді справи, отримала виклик у судове засідання своєчасно і належним чином

19 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за клопотанням ОСОБА_1, від імені якого діє адвокат Жак Н.Т., заінтересована особа – ОСОБА_2, про визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню на підставі міжнародної угоди.

ОСОБА_1, від імені якого діє адвокат Жак Н.Т., звернувся до суду із клопотанням про визнання та виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню на підставі міжнародної угоди, у якому просив суд визнати заочний вирок Округного Суду у місті Радомі, 1 (Цивільний Відділ) від 16 грудня 2015 року про стягнення з ОСОБА_2 (громадянина України) на користь ОСОБА_8 боргу, що набрав законної сили 16 березня 2017 року, та надати дозвіл на примусове виконання цього вироку.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні клопотання ОСОБА_1 відмовлено у зв'язку з тим, що іноземний суд не повідомив боржника належним чином про дату, час та місце розгляду справи, тому громадянин був позбавлений можливості захистити свої права

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та передав справу на новий розгляд до апеляційної інстанції з огляду на таке.

Визнання та виконання в Україні рішень, винесених на території Республіки Польща, врегульовано Договором між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, ратифікованого постановою Верховної Ради від 04 лютого 1994 року № 3941-XII.

Стаття 49 цього Договору врегульовує визнання та виконання Договірними Сторонами на своїй території рішень, винесених на території іншої Договірної Сторони, а стаття 50 визначає умови такого визнання та виконання, однією з яких є надання стороні можливості захисту своїх прав при розгляді справи по суті, що передбачає, зокрема, отримання виклику в судове засідання своєчасно і належним чином.

Пунктом 2 частини другої статті 51 цього Договору передбачено, що до клопотання про визнання і виконання рішення подається документ, який підтверджує, що сторона, стосовно якої винесене рішення і яка не брала участі у розгляді справи, отримала виклик у судове засідання своєчасно

і належним чином, згідно із законодавством Договірної Сторони, на території якої рішення було винесене.

Таким чином, порядок повідомлення учасника справи про судовий процес і вручення цій особі судової повістки (виклику в суд) регулюється правом держави, суд якої вирішує справу по суті (*lex fori*).

Відповідно до § 1 статті 11355 ЦПК Республіки Польща сторона, яка проживає за кордоном, якщо вона не встановила уповноваженого на ведення справи, який проживає на території Польщі, повинна встановити уповноваженого на отримання кореспонденції в Республіці Польща. В іншому разі призначена судова кореспонденція для цієї особи залишається в матеріалах справи як вручена.

Відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» при застосуванні права іноземної держави суд чи інший орган встановлює зміст його норм згідно з їх офіційним тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі.

З метою встановлення змісту норм права іноземної держави суд може звернутися в установленому законом порядку до Міністерства юстиції України чи інших компетентних органів та установ в Україні чи за кордоном або залучити експертів (частина друга статті 8 зазначеного Закону).

Частина третя статті 8 цього Закону надає також особам, які беруть участь у справі, право подавати документи, що підтверджують зміст норм права іноземної держави, на які вони посилаються як на обґрунтування своїх вимог або заперечень, іншим чином сприяти суду у встановленні змісту цих норм.

Верховний Суд наголосив, що апеляційний суд, порушив вимоги частини першої статті 382 ЦПК України і не навів в оскаржуваній постанові мотиви відхилення доводів апеляційної скарги адвоката заявника про те, що заочний вирок Окружного Суду у місті Радомі, 1 (Цивільний Відділ) прийнято відповідно до вимог § 1 статті 11355 ЦПК Республіки Польща.

Також апеляційний суд не звернув уваги на те, що суд першої інстанції витребував з польського суду справу про стягнення боргу, проте не врахував інформації щодо виконання доручення цього суду про вручення боржнику виклику в судове засідання та доказів того, що представнику боржника неодноразово вручалися судові документи стосовно розгляду справи польським судом.

Постановою Верховного Суду від 19 серпня 2020 року постанову Львівського апеляційного суду від 17 січня 2019 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 серпня 2020 року у справі № 461/8156/17 (провадження № 61-4092св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91193059>

9. Питання процесуального права

9.1. Суд першої інстанції при вирішенні питання про відповідність позовної заяви вимогам процесуального законодавства не наділений повноваженням вирішувати питання щодо допустимості доказів, які подані на підтвердження ціни позову. Повернення позовної заяви у такому випадку є неправомірним обмеженням права на доступ до суду як елемента права на справедливий суд згідно зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

05 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Служба у справах дітей Криворізької райдержадміністрації, про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, визнання нерухомого майна спільною сумісною власністю, поділ майна та визнання права власності.

Суди встановили, що ОСОБА_1 звернувся до суду із позовною заявою, яка ухвалою суду залишена без руху у зв'язку з тим, що він з метою зміни підсудності цієї справи надав суду докази на підтвердження ціни позову, які не відповідають його дійсній вартості, тому позивачу надано строк для усунення недоліків позовної заяви. На виконання вимог ухвали ОСОБА_1 надав клопотання про долучення до матеріалів справи письмових доказів, а саме, звітів про експертну грошову оцінку спірного нерухомого майна.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, уточнена позовна заява відповідно до частини третьої статті 185 ЦПК України визнана неподаною та повернена позивачу. При цьому суди виходили із того, що додані до клопотання позивача докази щодо грошової оцінки нерухомого майна на підтвердження ціни уточненого позову викликають обґрунтовані сумніви у добросовісному здійсненні особою її процесуальних прав щодо доказів, і тому суди їх не прийняли.

Верховний Суд не погодився із таким висновком судів і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Оскільки з метою підтвердження ціни позову на підготовчому судовому засіданні позивач надав суду звіти про оцінку майна, то суд першої інстанції відповідно до статей 189, 196, 197, 198 ЦПК України не мав повноважень вирішувати процесуальні питання щодо оцінки доказів.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, не встановив, що ціна позову не відповідає дійсній вартості спірного майна, і всупереч частинам третій, четвертій статті 176 ЦПК України дійшли висновку про недобросовісне здійснення позивачем його процесуальних прав та обов'язків.

Крім того, статтею 12 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» визначено, що звіт про оцінку майна є документом, який містить висновки про вартість майна та підтверджує виконані

процедури з оцінки майна суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання, підписується оцінювачами, які безпосередньо проводили оцінку майна, і скріплюється підписом керівника суб'єкта оціночної діяльності.

Відповідно до частини другої статті 32 цього Закону оцінювачі та суб'єкти оціночної діяльності – суб'єкти господарювання несуть відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору, зокрема за недостовірність чи необ'єктивність оцінки майна, відповідно до умов договору та закону.

Статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) визначено право людини на доступ до правосуддя, а статтю 13 Конвенції – ефективний спосіб захисту прав, і це означає, що особа має право пред'явити в суді таку вимогу на захист цивільного права, яка відповідає змісту порушеного права та характеру правопорушення. Пряма чи опосередкована заборона законом на захист певного цивільного права чи інтересу не може бути виправданою. Тому пункт 1 статті 6 Конвенції гарантує кожному право звернутися до суду з будь-якою вимогою щодо своїх цивільних прав та обов'язків. У такий спосіб здійснюється право на суд, яке включає не лише право ініціювати провадження, а й право отримати вирішення спору судом.

Крім того, під час застосування процесуальних норм слід уникати як надмірного формалізму, так і надмірної гнучкості, які можуть призвести до скасування процесуальних вимог, встановлених законом. Надмірний формалізм у трактуванні процесуального законодавства визнається неправомірним обмеженням права на доступ до суду як елемента права на справедливий суд згідно зі статтю 6 Конвенції.

Постановою Верховного Суду від 05 серпня 2020 року ухвалу Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 26 вересня 2019 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 16 грудня 2019 року скасовано, справу направлено для вирішення питання про відкриття провадження у справі до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 177/1163/16-ц (провадження № 61-2250св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90847615>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за серпень 2020 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2020. 33 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua